

Полторак А. С., доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0002-9752-9431

e-mail: poltorak@mnau.edu.ua

Каземирчик М. С., здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Поліщук А. І., здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Пріоритетні загрози фінансовій безпеці в умовах трансформаційних процесів у сучасній економіці

Анотація. З'ясовано, що до системи загроз фінансовій безпеці України включаються тенденції, явища і чинники, які реально чи потенційно ускладнюють або унеможливають збереження національних цінностей у фінансовій сфері та реалізацію національних інтересів України. Загрози безпековим умовам розглядають як певні чинники або фактори, які формують небезпеку, а саме наявну та об'єктивну ймовірність негативного впливу на складну систему. Представлено власний погляд на класифікацію факторів впливу на рівень фінансової безпеки. Зазначено, що найчастіше фактори впливу на рівень фінансової безпеки взаємопов'язані між собою, спричиняючи циклічну бідність та постійно низький рівень фінансової безпеки. Проаналізовано, що сьогодні рівень тіньової економіки складає 25-50%. Для формування необхідних умов для зниження рівня тіньового сектору економіки України необхідно провести низку податкових реформ, трансформацій у банківській системі (у напрямі підвищення обсягів безготівкових трансакцій, створення відкритої бази даних НБУ та МФУ), заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією та інше. Систематизувавши методичні підходи до оцінки тіньового сектору, з'ясовано, що основними методами оцінки рівня тіньового сектору є: видатки населення – роздрібний товарооборот; електричний; збиткових підприємств; монетарний; метод мінімальної тіньової економіки. Доведено, що рівень фінансової безпеки держави зменшується зі збільшенням рівня тіньової економіки. Це пов'язано зі зменшенням бази оподаткування та, відповідно, зі зменшенням податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Ключові слова: фінансова безпека; фінансова безпека держави; фінансова безпека домогосподарств; трансформаційна економіка; тіньова економіка.

Poltorak Anastasiia, Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Kazemyrchyk Mariia, Applicant of Higher Education, Mykolayiv National Agrarian University, Ukraine

Polishchuk Alina, Applicant of Higher Education, Mykolayiv National Agrarian University, Ukraine

Priority Threats to Financial Security in the conditions of the Modern Economy Transformation

Abstract. Introduction. The shadow economy is one of the main threats to the financial security of the state. Strengthening Ukraine's economy is impossible without reducing the level of shadowing. Official data show that at the beginning of 2020 more than a quarter of GDP is in the shadows, but the real level of shadowing, in our opinion, is much higher.

Purpose. The aim of the article is to deepen the theoretical and methodological foundations of substantiation of priority threats to financial security in the conditions of transformation processes in the modern economy, clarification of the optimal method of calculating the shadow economy in Ukraine and monitoring the impact of the shadow sector on financial security of Ukraine.

Results. It was found that the system of threats to the financial security of Ukraine includes trends, phenomena and factors that actually or potentially complicate or make it impossible to preserve national values in the financial sphere and the realization of national interests of Ukraine. Threats to security conditions are considered as certain factors or factors that create a danger, namely the existing and objective probability of negative impact on a complex system. Our own view on the classification of factors influencing the level of financial security is presented. It is noted that most often the factors influencing the level of financial security are interrelated, causing cyclical poverty and a permanently low level of financial security. It is analyzed that today the level of the shadow economy is 25-50%. To create the necessary conditions for reducing the level of the shadow sector of Ukraine's economy, it is necessary to carry out a number of tax reforms, transformations in the banking system (to increase non-cash transactions, create an open database of NBU and MFIs), anti-corruption measures and more. Systematizing the methodological approaches to the assessment of the shadow sector, it was found that the main methods of assessing the level of the shadow sector are: public expenditure - retail trade; electric; unprofitable enterprises; monetary; method of minimal shadow economy.

Conclusions. *It is proved that the level of financial security of the state decreases with increasing level of shadow economy. This is due to the reduction of the tax base and, consequently, to the reduction of tax revenues to the budgets of all levels.*

Keywords: *financial security; financial security of the state; financial security of households; transformational economy; shadow economy.*

JEL Classification: *H52, I21, P43.*

Постановка проблеми. Тіньова економіка є одним з найголовніших загроз фінансовій безпеці держави. Зміцнення економіки України неможливо без зменшення рівня тінізації. Офіційні дані свідчать, що на початок 2020 р. більше чверті ВВП перебуває у тіні [1], але реальний рівень тінізації, на нашу думку, є значно вищим. Різні методичні підходи до розрахунку рівня тіньової економіки містять різні показники. Доцільно обрати найточніший варіант розрахунку рівня тіньового сектору або застосовувати декілька з них. Збільшення податкових надходжень можливо за умови розширення бази оподаткування та впровадження механізму елімінації тіньового сектору. Усе зазначене вказує на необхідність подальшого ґрунтовного дослідження процесу детінізації та визначення головних критеріїв реформування економіки для підвищення фінансової безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зміцнення фінансової безпеки держави та зменшення частки тіньового сектору досліджувало багато науковців, з-поміж яких: С. Баранов [2], І. Каленюк [3], С. Корецька [4], В. Кубатко [5], І. Тютюник [7], Н. Сіренко [23], О. Вишневіська [22] та інші.

Баранов С. запропонував шляхи виходу з економічної кризи завдяки реформуванню економічної політики та розглянув механізм державних перетворень для зменшення обсягів діяльності тінізованих господарств і підвищення фінансової стійкості держави [2]. Каленюк І. дослідив залежність фінансового потенціалу території від наявності тіньових підприємств [3].

Корецька С. розробила етапи зміцнення фінансової безпеки регіону при ліквідації тіньової діяльності [4], а В. Кубатко розглядала негативні наслідки функціонування тіньового сектору – зменшення податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів, та вплив збільшення тіньового сектору на бюджетні доходи [5].

Тютюник І. визначив основні аспекти впливу тіньової економіки на стабільність фінансової системи та запропонував декілька шляхів виходу підприємців з тіні [7].

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є поглиблення теоретико-методичних засад обґрунтування пріоритетних загроз фінансовій безпеці в умовах трансформаційних процесів у сучасній економіці, уточнення оптимального методу розрахунку рівня тіньової економіки в Україні та моніторинг впливу тіньового сектору на фінансову безпеку України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Фактори впливу на рівень фінансової безпеки держави та загрози мають систематично визначатися з метою своєчасного та адекватного реагування на дестабілізаційні фактори у площині фінансової безпеки. У законі України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII «Про національну безпеку України» [20] зазначено, що до системи загроз національній безпеці України включаються тенденції, явища і чинники, які реально чи потенційно ускладнюють або унеможливають збереження національних цінностей та реалізацію національних інтересів України.

На думку О. Підхомного [21, с. 32], у процесі дослідження сутності та розроблення напрямів зміцнення фінансової безпеки держави важлива роль відводиться саме співвідношенню та розумінню змісту таких понять як «загроза», «виклик», «небезпека», «ризик». Зауважимо, що ці поняття дуже часто зустрічаються в дослідженнях проблем зміцнення фінансової безпеки та трактуються як синоніми. На нашу думку, ці поняття є близькими за змістом, однак, у різних ситуативних контекстах вони мають розумітися по-різному.

Загрози безпековим умовам розглядають як певні чинники або фактори, які формують небезпеку, а саме наявну та об'єктивну ймовірність негативного впливу на складну систему.

Найчастіше ризик розуміється як випадкова можливість отримати інший, у порівнянні з очікуваним, результат, тобто теоретично можна розглядати можливість як, наприклад, ризику збитків, так і ризику надприбутків, тоді як «загроза» – це чітко виражена ймовірність настання лише несприятливих наслідків для досліджуваної системи.

Представимо власний погляд на класифікацію факторів впливу на рівень фінансової безпеки (рис. 1). Серед політичних факторів, які впливають на рівень фінансової безпеки держави, доцільно виділити: нестабільність уряду, який залишає поза увагою підтримку освіти, охорони здоров'я та зміцнення економіки, що в цілому уповільнює розвиток економіки та послаблює рівень фінансової безпеки; корупція; військові дії в країні.

Серед основних економічних факторів слід виділити торговельні зв'язки та ефективність зовнішньоекономічної діяльності держави, рівень торговельного балансу, рівень державного зовнішнього боргу держави та рівень розвитку промисловості. Серед соціальних факторів доцільно виділити наявність в країні питної води, гендерну рівність, рівень освіти.

Зазначимо, що найчастіше фактори впливу на рівень фінансової безпеки взаємопов'язані між собою, спричиняючи циклічну бідність та перманентно низький рівень фінансової безпеки. Так, наприклад, економічний фактор суттєвої державної залежності від зовнішніх кредитів спричиняє збільшення питомої ваги платежів за обслуговування державного боргу у загальній структурі видатків бюджету, відповідно, на інші напрями державної політики виділяється менше фінансових ресурсів.

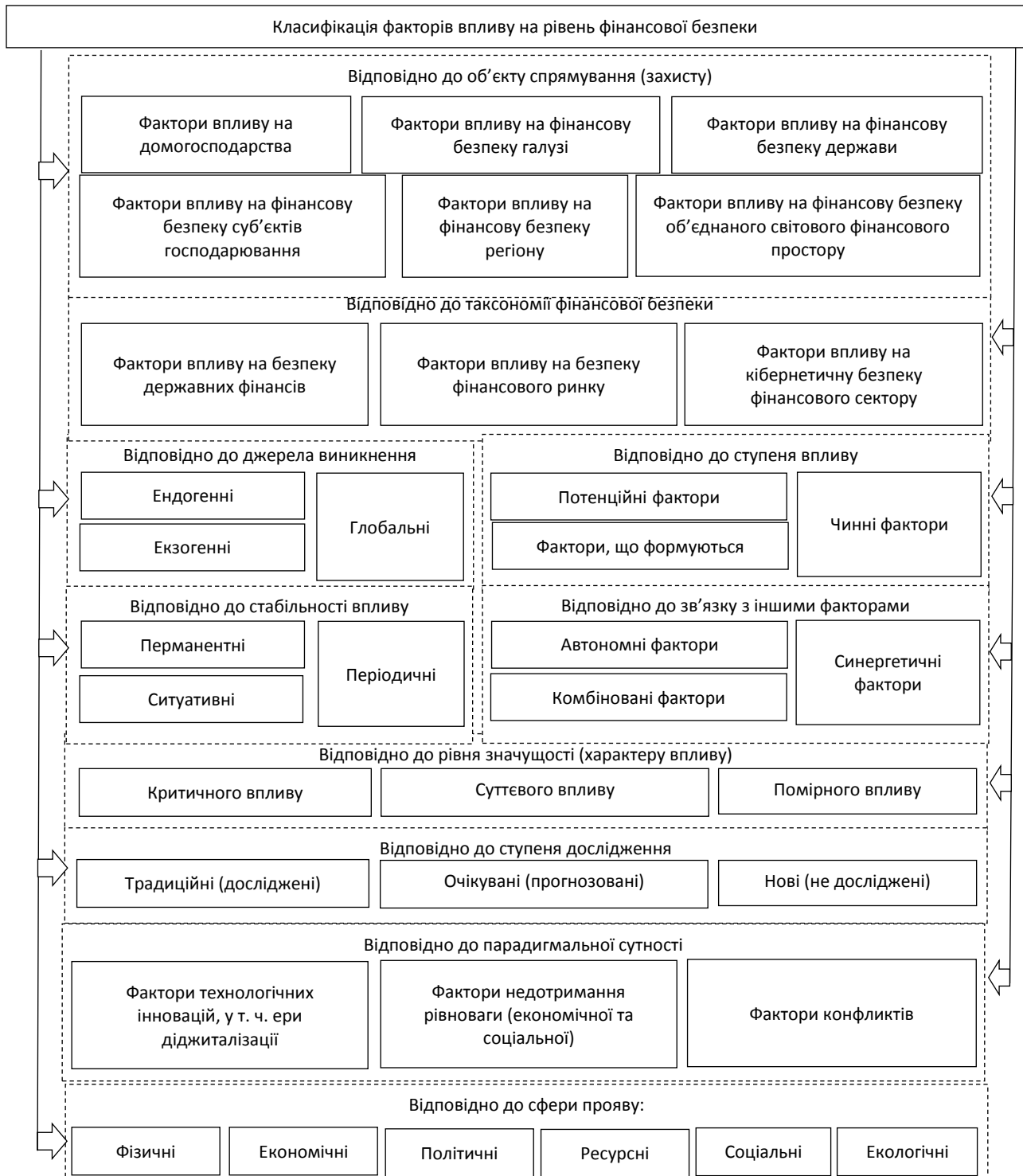

Рисунок 1 – Класифікація факторів впливу на рівень фінансової безпеки в умовах глобалізації

Джерело: узагальнено та доповнено авторами

В Україні проблема боротьби з тіншовим сектором є дуже вагомою. Тіньова економіка – це сукупність видів діяльності, які не контролюються державою.

Міжнародна практика свідчить, що розмір економіки, що знаходиться у тіні, вважається прийнятним до 5-10% ВВП. Збільшення розмірів нелегального сектору до 25-50% призводить до

розбалансування господарських комплексів, нестабільності у фінансовій системі, зниження рівня фінансової безпеки держави.

На рис. 1 схематично зображено види діяльності, які доцільно вважати тіншовим сектором у розрізі трьох видів незаконної економіки.

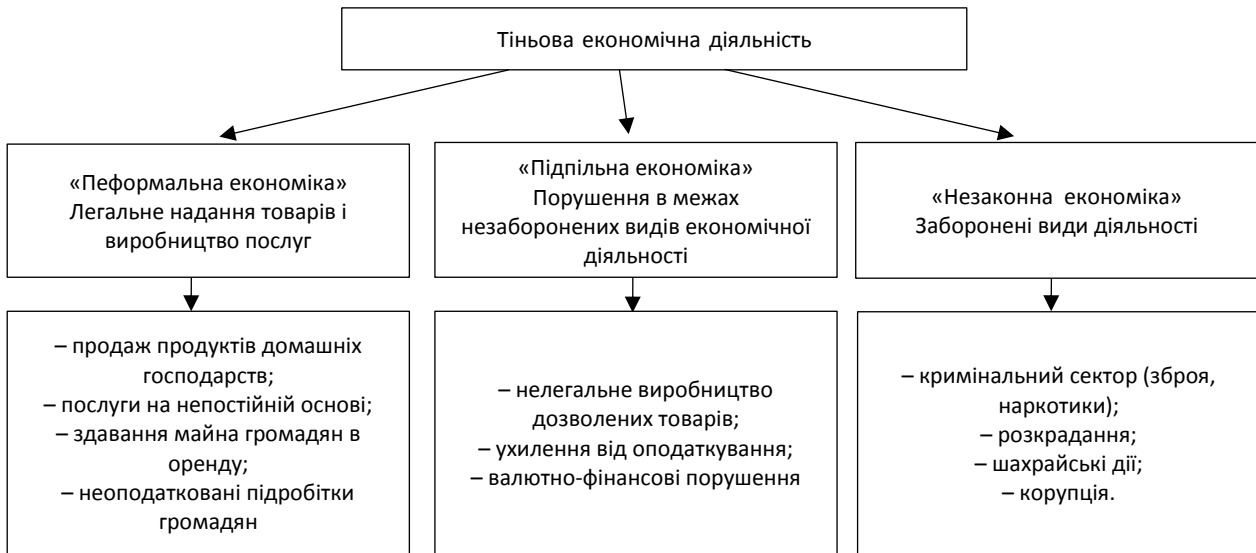

Рисунок 2 – Нерегламентовані державою види діяльності у розрізі пеформальної, підпільної і незаконної економіки

Джерело: сформовано авторами з використанням даних [4]

Слід зазначити, що деякі дослідники вважають, що рівень тіньової економіки значно вищий, ніж офіційно представлені дані. Це в т. ч. пов'язано з різними методами, які застосовуються для розрахунку рівня

тінізації. Для узагальненого аналізу рівня тіньового сектору держави найчастіше використовують методи, зазначені у табл. 1.

Таблиця 1 Методи розрахунку обсягів тіньового сектору економіки

Назва методу	Пояснення	Рівень тінізації
Видатки населення – роздрібний товарооборот	Цей метод показує, наскільки більше витрачає населення, ніж продають офіційні точки роздрібної торгівлі. Він базується на припущенні, що коли люди витрачають вагомому частину реальних доходів на товари першої необхідності, вони купують на ринках, а не у супермаркетах	54%
Електричний	Базується на гіпотезі, що на виробництво одиниці ВВП витрачається постійна кількість електроенергії, і якщо приріст (або падіння) використання електроенергії не випереджає (відстає) від змін ВВП, це означає, що електроенергії йде на виробництво продукції у тіні	35%
Збиткових підприємств	Неоднозначний метод, який базується на гіпотезі, що якщо компанії працюють збитково, то вони ведуть частину діяльності в тіні	40%
Монетарний	Базис цього методу – гіпотеза, що для обслуговування економіки визначеного розміру необхідна пропорційна кількість грошей (монетарна база)	37%

Джерело: узагальнено авторами з використанням даних [9]

Таким чином, результати розрахунку обсягів тіньової економіки є дуже різними. Найбільший рівень тіньової економіки отримано із застосуванням методу витрат населення (54%), найменший – за допомогою методу споживання енергії (35%). Звичайно, великі обсяги тіньової економіки та значна кількість тіньових підприємств негативно впливають на виконання функцій, покладених на органи державної влади. За допомогою даних Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського

господарства України і НБУ побудовано графік зміни тіньової економіки за останні 5 років (рис. 3).

Серед державних інструментів боротьби з проблемою тіньової економіки є легалізація чи амністія тіньових доходів.

Амністія як економічний термін – це надання платникам податків можливості легалізації заощаджень шляхом декларування реальних сум доходу, сплати певної суми податків (як правило, не вище 10%) в обмін на гарантію недоторканності.

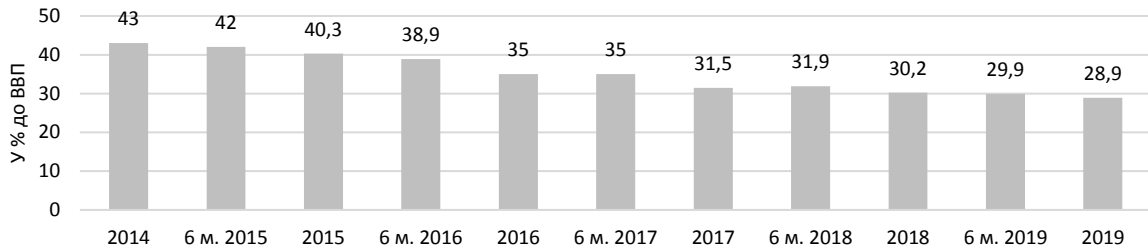

Рисунок 3 – Динаміка обсягів тіньової економіки України

Джерело: сформовано авторами з використанням даних [10]

Ця практика є дуже поширеною в багатьох країнах (особливо зі значною кількістю нелегальних структур). До країн, що провели амністії, належать: США та Бельгія, Грузія, Німеччина, Італія і Франція, а також Швеція, Швейцарія, Грузія, Казахстан, Індія. Ці історичні приклади доводять, що кожна країна має

величезну кількість можливостей по виведенню доходів на офіційний облік.

Баранов С. визначив 3 актуальні блоки, які включають причини формування тіньової діяльності, на основі яких нами розроблено напрями зменшення обсягів тіньової економіки та ймовірні наслідки від їх запровадження (табл. 3).

Таблиця 3 Напрями зменшення обсягів тіньової економіки та ймовірні наслідки від їх запровадження

№	Назва	Причини тінізації	Інструменти детінізації	Наслідки реформування
Блок 1	Податкові зміни	виведення коштів за кордон; ухилення від податків; легалізація злочинних коштів;	зменшення ставок податків; повернення ПДВ для підвищення довіри бізнесу;	зниження вигод від тінізації; зменшення ЄСВ; збільшення надходжень до бюджету; зменшення нелегальних робітників; збільшення ВВП; захищеність працівників;
Блок 2	Боротьба з корупцією	зловживання посадових осіб; «відмивання» державних коштів;	публічні тендери; покарання корупціонерів; розмежування держави і бізнесу; заборона ведення посадовими особами економічної діяльності; реформування судової системи; збільшення рівня правової обізнаності серед населення;	зниження цін на закупівлю продукції; підвищення прибутковості суб'єктів; зниження соціальної несправедливості; підвищення інвестиційної привабливості країни; зниження кількості корупційних випадків; захист прав власності; зменшення обсягів рейдерства; підвищення прозорості урядових процесів;
Блок 3	Банківська реформа	залежність комерційних банків; нестабільність банківської системи;	збільшення безготівкового обороту; прозорість НБУ, Фонду гарантування вкладів, МФУ;	контроль дохідності і видатків; підвищення стійкості банків;

Джерело: узагальнено авторами

Вищезгадані етапи здатні допомогти зменшити обсяги тіньової економіки в Україні з урахуванням дотримання чіткого і послідовного плану дій.

Висновки. До системи загроз фінансовій безпеці України включаються тенденції, явища і чинники, які реально чи потенційно ускладнюють або унеможливають збереження національних цінностей у фінансовій сфері та реалізацію національних інтересів України. Загрози безпековим умовам розглядають як певні чинники або фактори, які формують небезпеку, а саме наявну та об'єктивну ймовірність негативного впливу на складну систему.

Представлено власний погляд на класифікацію факторів впливу на рівень фінансової безпеки. Зазначено, що найчастіше фактори впливу на рівень фінансової безпеки взаємопов'язані між собою,

спричиняючи циклічну бідність та перманентно низький рівень фінансової безпеки.

Проаналізовано, що сьогодні рівень тіньової економіки складає 25-50%. Для формування необхідних умов для зниження рівня тіньового сектору економіки України необхідно провести низку податкових реформ, трансформацій у банківській системі (у напрямі підвищення обсягів безготівкових трансакцій, створення відкритої бази даних НБУ та МФУ), заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією та інше.

Систематизувавши методичні підходи до оцінки тіньового сектору, з'ясовано, що основними методами оцінки рівня тіньового сектору є: видатки населення – роздрібний товарооборот; електричний;

збиткових підприємств; монетарний; метод Це пов'язано зі зменшенням бази оподаткування та, відповідно, зі зменшенням податкових надходжень мінімальної тіньової економіки. Доведено, що рівень фінансової безпеки держави до бюджетів усіх рівнів зменшується зі збільшенням рівня тіньової економіки.

Література:

1. Дослідження тіньової економіки в Україні. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--maye-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuyaye-v-tini> (дата звернення: 14.09.2020).
2. Баранов С. О. Шляхи детінізації економічних процесів. Public administration aspects. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/233892334.pdf> (дата звернення: 14.09.2020).
3. Каленюк І. В. Оцінка впливу тінізації економіки на фінансовий потенціал території. Всеукраїнський конкурс студентський наукових робіт. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/28e80262020fe2ebcb162a9d152b7f0c.pdf> (дата звернення: 14.09.2020).
4. Корецька С. О. "Тіньова" економіка: наслідки та методи подолання. Науковий вісник ДонДУУ. Серія: Економічна наука. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2011/6.pdf (дата звернення: 14.09.2020).
5. Кубатко В. В. Державна політика детінізації економіки України з урахуванням економіко-екологічних факторів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324214923.pdf> (дата звернення: 14.09.2020).
6. Полторак А.С. Фінансова безпека держави в умовах глобалізації: теорія, методологія та практика: монографія. URL: <https://cutt.ly/BgrWXXx> (дата звернення: 21.09.2020).
7. Тютюнник І. В. Науковий вісник УНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. URL: http://www.visnyk-ekonom.uzhnu.uz.ua/archive/22_1_2018ua/19.pdf (дата звернення: 14.09.2020).
8. Номінальний валовий внутрішній продукт з 2002 по 2020 рік. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/> (дата звернення: 21.10.2020).
9. Сіра зона, 5 міфів української тіньової економіки. URL: https://project.liga.net/projects/shadow_economy/ (дата звернення: 14.10.2020).
10. ВВП зріс у другому кварталі на 3,8%. URL: <https://tsn.ua/groshi/popri-zrostannya-tinovoyi-ekonomiki-groysman-rozglediv-yiyi-zmshennya-1242069.html> (дата звернення: 14.10.2020).
11. Паламарчук В. Ю., Полторак А. С., Манукян Т. А. Розвиток механізму кредитування для здобуття вищої освіти як напрям зміцнення рівня фінансової безпеки держави. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 23. С. 44-49. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.23.44.
12. Паламарчук В. Ю., Полторак А. С. Моніторинг чинників впливу на рівень фінансової безпеки України в умовах діджиталізації. *Modern Economics*. 2019. №18(2019). С. 130-137. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V18\(2019\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V18(2019)-20).
13. Полторак А. С., Паламарчук В. Ю. Кредитування здобуття вищої освіти як фактор зміцнення рівня фінансової безпеки України. *Modern Economics*. 2019. № 16(2019). С. 135-144. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V16\(2019\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V16(2019)-20).
14. Smith K. M., Machalaba C. C., Seifman R., Feferholtz Ya., Karesh W. B. Infectious disease and economics: The case for considering multi-sectoral impacts. *One Health*. 2019. Vol.7, 100080. doi: 10.1016/j.onehlt.2018.100080.
15. Sanders G. D., Neumann P. J., Basu A., Brock D. W., Feeny D., Krahn M. Recommendations for conduct, methodological practices, and reporting of cost-effectiveness analyses second panel on cost-effectiveness in health and medicine. *JAMA*. 2016. Vol. 316, pp.1093-1103.
16. Otte M. J., Hinrichs J., Rushton J., Roland-Holst D., Zilberman D. Impacts of avian influenza virus on animal production in developing countries perspectives in agriculture, veterinary science, nutrition and natural resources. *CABI*. 2008. Vol. 3(080). URL: <http://surl.li/bwjji> (дата звернення: 15.04.2020).
17. Alfaro-Murillo J. A., Parpia A. S., Fitzpatrick M. C., Tamagnan J. A., Medlock J., Ndeffo-Mbah M. L. A cost-effectiveness tool for informing policies on Zika virus control. *PLoS Negl. Trop. Dis*. 2016, Vol. 10(5). doi: 10.1371/journal.pntd.0004743.
18. Peyre M., Chevalier V., Abdo-Salem S., Velthuis A., Antoine-Moussiaux N., Thiry E. A systematic scoping study of the socio-economic impact of Rift Valley fever: research gaps and needs. *Zoonoses Public Health*. 2015. Vol. 62. pp. 309-325.
19. Hosono H., Kono H., Ito S., Shirai J. Economic impact of Nipah virus infection outbreak in Malaysia. *Proceedings of the 11th International Symposium on Veterinary Epidemiology and Economics*. 2006. Obihiro University of Agriculture and Veterinary Medicine; National Institute of Animal Health. URL: www.sciquest.org.nz/node/63964.
20. Про національну безпеку України : закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. База даних «Законодавство України» / Верховна рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/page> (дата звернення: 23.08.2020).
21. Підхомний О. М. Фінансова безпека України: методологія аналізу та стратегічні орієнтири: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2015. 455 с.
22. Вишневіська О. М., Машевська Я., Клименко В. Складові і чинники впливу на формування економічної безпеки держави. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10. С. 924-927.
23. Sirenko N., Prokopenko N., Poltorak A., Melnyk O., Trusevich I. Behavioral approach to monitoring the financial security of state. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. Vol. 41. № 1. pp. 107-117.

References:

1. Research of the shadow economy in Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/en/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--maye-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuyaye-v-tini> [in Ukr.].
2. Baranov, S. O. Ways of de-shadowing of economic processes. Public administration aspects. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/233892334.pdf> [in Ukr.].

3. Kalenyuk, I. V. Assessment of the impact of shadowing of the economy on the financial potential of the territory. All-Ukrainian competition of student research papers. Retrieved from: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/28e80262020fe2ebcb162a9d152b7f0c.pdf> [in Ukr.].
4. Koretskaya, S. O. "Shadow" economy: consequences and methods of overcoming. Scientific Bulletin of DonSU. Series: Economics. Retrieved from: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2011/6.pdf [in Ukr.].
5. Kubatko, V. V. State policy of de-shadowing of the economy of Ukraine taking into account economic and environmental factors. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/324214923.pdf> [in Ukr.].
6. Poltorak, A. (2019). Finansova bezpeky derzhavy v umovakh hlobalizatsiyi: teoriya, metodolohiya ta praktyka [Financial security of the state in the conditions of globalization: theory, methodology and practice]. Mykolayiv : MNAU. Retrieved from: <https://cutt.ly/BgrWXXx> [in Ukr.].
7. Tyutyunyk, I. V. Scientific Bulletin of UNU. Series: International Economic Relations and the World Economy. Retrieved from: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_1_2018ua/19.pdf [in Ukr.].
8. Nominal gross domestic product from 2002 to 2020. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/> [in Ukr.].
9. Gray zone, 5 myths of the Ukrainian shadow economy. Retrieved from: https://project.liga.net/projects/shadow_economy/ [in Ukr.].
10. GDP grew by 3.8% in the second quarter. Retrieved from: <https://tsn.ua/groshi/popri-zrostannya-tinovoyi-ekonomiki-groysman-rozglydiv-yiyi-zmenshennya-1242069.html> [in Ukr.].
11. Poltorak, A., Palamarchuk, V. & Manukian, T. (2018). Development of the mechanism of lending for higher education as a way to strengthen the level of the state's financial security. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 23, 44–49. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.23.44 [in Ukr.].
12. Poltorak, A. & Palamarchuk, V. (2019). Monitoring of Factors Influencing the Level of Ukraine's Financial Security in Terms of Digitalization. *Modern Economics*, 18(2019), 130-137. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V18\(2019\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V18(2019)-20) [in Ukr.].
13. Poltorak, A. & Palamarchuk, V. (2019). Lending to Higher Education as a Factor of Strengthening Ukraines Financial Security. *Modern Economics*, 16(2019), 135-144. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V16\(2019\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V16(2019)-20) [in Ukr.].
14. Smith, K. M, Machalaba, C. C., Seifman, R., Feferholtz, Ya., Karesh, W. B. (2019). Infectious disease and economics: The case for considering multi-sectoral impacts. *One Health*, 7, 100080. doi: 10.1016/j.onehlt.2018.100080.
15. Sanders, G. D., Neumann, P. J., Basu, A., Brock, D. W., Feeny, D., Krahn, M. (2016). Recommendations for conduct, methodological practices, and reporting of cost-effectiveness analyses second panel on cost-effectiveness in health and medicine. *JAMA*, 316, 1093-1103.
16. Otte, M. J., Hinrichs, J., Rushton, J., Roland-Holst, D., Zilberman, D. (2008). Impacts of avian influenza virus on animal production in developing countries perspectives in agriculture, veterinary science, nutrition and natural resources. *CABI*, 3(080). Retrieved from: <http://surl.li/bwjj>.
17. Alfaro-Murillo, J. A., Parpia, A. S., Fitzpatrick, M. C., Tamagnan, J. A., Medlock, J., Ndeffo-Mbah, M. L. (2016). A cost-effectiveness tool for informing policies on Zika virus control. *PLoS Negl. Trop. Dis*, 10(5). doi: 10.1371/journal.pntd.0004743.
18. Peyre, M., Chevalier, V., Abdo-Salem, S., Velthuis, A., Antoine-Moussiaux, N. & Thiry, E. (2015). A systematic scoping study of the socio-economic impact of Rift Valley fever: research gaps and needs. *Zoonoses Public Health*, 62, 309-325.
19. Hosono, H., Kono, H., Ito, S. & Shirai, J. Economic impact of Nipah virus infection outbreak in Malaysia. *Proceedings of the 11th International Symposium on Veterinary Epidemiology and Economics*. 2006. Obihiro University of Agriculture and Veterinary Medicine; National Institute of Animal Health. Retrieved from: www.sciquest.org.nz/node/63964.
20. Verkhovna Rada of Ukraine (2018). On the national security of Ukraine (Act No. 2469-VIII, June 21). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/page> [in Ukrainian].
21. Pidkhomny, O. M. (2015). Financial security of Ukraine: methodology of analysis and strategic guidelines (Doctor of Science Thesis). Finance and Credit. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
22. Vyshnevskaya, O. M., Mashevskaya, J., Klimenko, V. (2016). Components and factors influencing the formation of economic security of the state. *Global and national economic problems*, 10, 924–927 [in Ukrainian].
23. Sirenko, N., Prokopenko, N., Poltorak, A., Melnyk, O., Trusevich I. (2019). Behavioral approach to monitoring the financial security of state. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41, 1, 107-117.

